

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.43>

УДК 330.341.1

В. А. Луньова,

к. е. н, доцент, учений секретар науково-дослідної частини,

доцент кафедри управління та адміністрування,

Навчально-науковий інститут «Каразінська школа бізнесу»,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ORCID ID: <https://orcid.org/00000-0001-9058-6102>

ВІДКРИТІ ІННОВАЦІЇ - КОНЦЕПЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

V. Lunova,

PhD in Economics, Associate Professor, Scientific Secretary of the Research

Department, Education and Research Institute «Karazin Business School»,

V.N. Karazin Kharkiv National University

OPEN INNOVATIONS - CONCEPTS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT

Метою статті є пошук шляхів активного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в аспектах цифрової економіки. У сучасних умовах розвиток соціально-економічних систем усіх рівнів повинен містити інноваційний контекст. Саме специфіка інноваційної діяльності вимагає перегляд підходів до формування стратегії інноваційного розвитку. Актуальними стають відкриті інновації, які передбачають ефективний процес організації взаємодії всіх учасників інноваційної сфери. Визначено

відмінність відкритих інновацій до закритих інновацій з ефективністю застосування їх на підприємствах. У статті розглянуто форми відкритих інновацій із обґрунтуванням можливості їх використання у концепції інноваційного розвитку. Зроблено висновок про відповідність форматів відкритих інновацій принципам концепції «розумної спеціалізації».

The purpose of the article is to find ways to actively develop information and communication technologies in aspects of the digital economy. In modern conditions, the development of socio-economic systems at all levels must contain an innovative context. It is the specifics of innovation activity that require a review of approaches to the formation of an innovative development strategy. Open innovations are becoming relevant, which provide for an effective process of organizing the interaction of all participants in the innovation sphere. The difference between open innovations and closed innovations with the effectiveness of their application at enterprises is determined. Open innovations are innovations that arise as a result of the interaction of participants in the innovation sphere. The key term is the phrase - interaction of participants. The article considers the forms of open innovations with the justification of the possibility of their use in the concept of innovative development. A conclusion is made about the compliance of open innovation formats with the principles of the concept of «smart specialization». The concept of «smart specialization» uses the innovation spiral as its basis, as an open model, which is based on the interaction of four groups of participants in the innovation process: government, business community, science and education, public association. The joint work of such groups allows forming a national or regional strategy of innovation activity, which sets priorities that contribute to obtaining competitive advantages through the development of one's own scientific and innovative potential in accordance with the needs of the external environment and the availability of external knowledge. The general approach when working with the open innovation model is associated with the priority of using any opportunities to create value from interaction with the

environment and its information and communication space. Today, the emphasis in innovation policy should be on the potential for knowledge-intensive transformation of the economy, which is based on the positioning of the regional economy in international and regional value chains.

Ключові слова: *інновації, відкриті інновації, закриті інновації, концепція спеціалізації, інноваційний процес.*

Keywords: *innovations, open innovation, closed innovation, concept of specialization, innovation process.*

Постановка проблеми. Однією з умов сталого економічного розвитку будь-якої країни є ефективна інноваційна діяльність. У сучасному світі джерела інноваційного потенціалу підприємства часто перебувають за межами та на зміну закритим інноваціям приходять відкриті інновації, які впливають на стратегічну позицію на ринку, методи управління та потенційних споживачів.

Теорія відкритих інновацій описує процеси розробки та комерціалізації технологій, коли підприємства-учасники інноваційної діяльності використовують знання, які виходять з ззовні.

Відкриті інновації мають найбільшу економічну привабливість у сучасному світі - світі широкого поширення нових знань, появи інновацій та скорочення життєвого циклу більшості товарів.

Інноваційний контекст став обов'язковою складовою розвитку соціально-економічних систем різних рівнів: від рівня конкретного підприємства до міжнародного співтовариства. Будь-який розвиваючий елемент повинен привносити нововведення, яке здатне активізувати соціально-економічну діяльність відповідно до нового технологічного укладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «відкриті інновації» вперше застосував Генрі Чесбро у книзі «Відкриті інновації. Новий шлях

створення та використання технологій». На думку науковця, відкриті інновації - це парадигма, яка пропонує нові механізми, способи виходу на ринок [8].

У другій книзі «Відкриті інновації: нова парадигма для розуміння промислових інновацій» науковець вважає, що відкриті інновації - це використання вхідних та вихідних потоків знання для прискорення внутрішніх інновацій та розширення ринку зовнішнього використання інновацій [4]. В наступній (останній) праці «Пояснюючи відкриті інновації: уточнення появи парадигми для розуміння інновацій» Г. Чесбро разом з М. Богерсом вказують, що інновації є «... дистрибутивним (distributed) інноваційним процесом, в основі якого знаходяться цілеспрямовані потоки знань, які рухаються через організаційні кордони, завдяки застосуванню фінансових та нефінансових механізмів відповідно до обраної організацією бізнес-моделі» [6].

Науковець зазначає, що ринки знань та інновацій існують давно, але вони були багато в чому неефективними. Радикально змінили ситуацію інформаційні технології. Старі підходи Г. Чесбро протиставляє новим сучасним засадам ефективної інноваційної діяльності, які вже використовують підприємства.

Свій внесок у дослідження сутності концепції відкритих інновацій також внесли науковці: О. О. Гассманн та Е. Енкель [9], К. Нетидухата [1], Д. Черваньов [5], О. Носик [2], Н. Рудь [3], С. Філатов [4].

Рудь Н. вважає, що поліпшення доступу до інформації та технологій також відкриває можливості для участі в інноваційному процесі більшої кількості організацій і приватних осіб, зокрема з менш розвинених регіонів [3].

Філатов С. визначає, що відкриті інновації трактуються як цілеспрямоване використання зовнішнього та внутрішнього потоку знань між різними підприємствами для підвищення ефективності як внутрішніх

інноваційних процесів, так і, відповідно, розширення ринку зовнішнього використання інновацій [4].

На думку науковців О. Гассманн та Е. Енкель, як зазначено на рис. 1, основними етапами відкритих інновацій є:

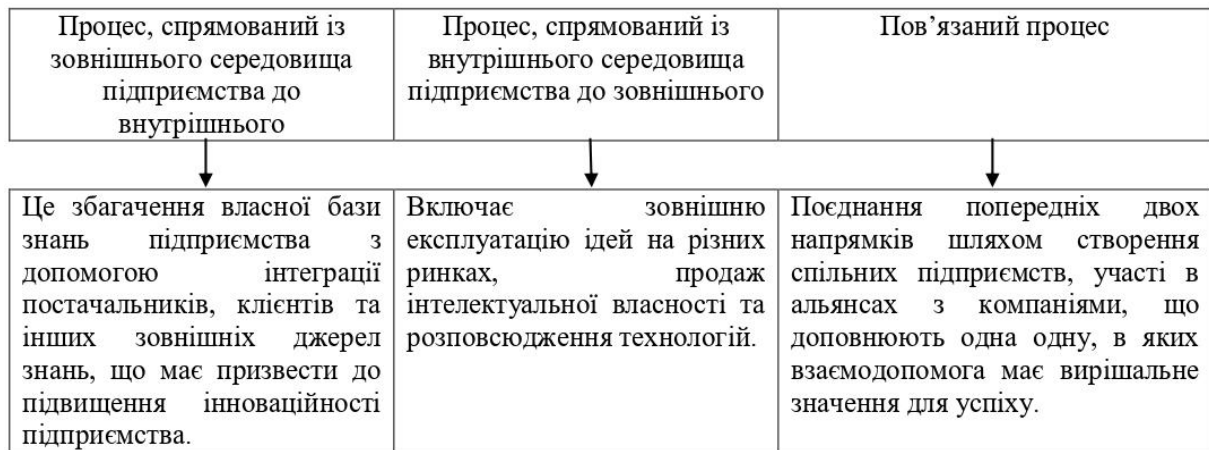

Рис. 1 Основні етапи відкритих інновацій

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [9]

В рамках даних досліджень науковці пропонують застосувати концепцію відкритих інновацій для інноваційного розвитку підприємств. У цьому контексті інноваційний розвиток можна визначити, як якісний перехід стану підприємства в результаті розробки та впровадження нововведень у всі напрямки його діяльності.

Саме концепція відкритих інновацій визначає процес досліджень та розробок, як відкриту систему. Підприємство може залучати нові ідеї та виходити з ринку з новим продуктом, як завдяки власним внутрішнім розробкам так і у співпраці з іншими підприємствами.

Суб'єктами, залученими до процесу інноваційного розвитку, крім самих підприємств, можуть виступати інші підприємства регіону, бізнес-структури, роботодавці, громадські організації, професійні спільноти, органи влади, ЗМІ, споживачі тощо.

Проте, питання відкриті інновації - це сучасне питання, яке потребує формування теоретичних та практичних підходів щодо визначення його розкриття у подальшому.

Постановка завдання. На основі аналізу наукових досліджень метою статті є визначення теоретичних аспектів дослідження головних елементів інноваційної системи, визначення принципів та напрямів формування і функціонування інновацій та виділення відмінності відкритих і закритих інновацій для підвищення ефективності стану підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах інноваційна діяльність набуває ознак відкритості, оскільки все більше поширюється співпраця із зовнішніми партнерами, науковими установами, постачальниками та споживачами. Саме це розширює можливості доступу до інноваційного продукту та сприяє розвитку середовища відкритих інновацій, яке суттєво розширює базу для формування як інноваційних систем у цілому, так і нових ідей та технологій зокрема.

Отже, саме такі інноваційні стратегії підвищують рівень адаптивності до зовнішніх змін, приводять до економічного зростання, надають нові можливості та знижують ризики.

Партнерства та альянси формують основу стратегії відкритих інновацій, особливо у відповідності зі стартапами та динамічними інкубаторами. Ці альянси відкривають зв'язок креативності та досвіду, перетворюючи ранні концепції на життєздатні продукти, які можуть викликати інтерес ринку та потреби інвесторів. Стратегії наголошують на практичності, оптимізуючи шлях від ідеї до реалізації.

Пропонуючи новий підхід в управлінні науково-дослідними роботами Г. Чесбро використовує шлях - інноваційний процес всередині компанії. Підприємство стає відкритим для нових ідей та не перешкоджає просування своїх ідей на нові ринки [6,7]. При цьому, як визначено у табл. 1 принципи відкритих кардинально відрізняються від закритих інновацій.

Модель спіралі стимулює створення інновацій, визначаючи інноваційну структуру як середовище для одночасної інтеграції чотирьох секторів на основі підходів «зверху-вниз» та «знизу-вгору».

Загальний підхід при роботі з моделлю відкритих інновацій пов'язаний із пріоритетом використання будь-яких можливостей для створення цінності від взаємодії з навколишнім середовищем та його інформаційно-комунікаційним простором.

Таблиця 1. Порівняння принципів відкритих та закритих інновацій

Принципи інновацій	
закритих	відкритих
Провідні спеціалісти в нашій галузі працюють на нас.	Не всі спеціалісти у нашій галузі працюють на нас. Ми повинні працювати з провідними фахівцями всередині та за межами нашого підприємства.
Щоб отримати прибуток від науково-дослідних робіт, ми повинні самі знайти ідею, розробити її та запропонувати ринку.	На ринку є багато інноваційних ідей, які можуть дати прибуток. Керівництву робіт необхідно подбати про те, щоб частина цього прибутку дісталася саме нашому підприємству.
Якщо ми зробимо відкриття, ми першими введемо його на ринок.	Нам не потрібно бути першими, щоб отримати прибуток від розробки.
Підприємство, яке перше виводить інновацію, вважається лідером ринку.	Побудувати найбільш оптимальну бізнес-модель набагато ефективніше, ніж першим вийти на ринок.
Якщо ми створимо найбільшу кількість інновацій в галузі, ми будемо лідерами.	Якщо ми зможемо використати внутрішні та зовнішні інновації, ми будемо лідерами.
Ми повинні контролювати нашу інтелектуальну власність, щоб конкуренти не скористалися нашою ідеєю.	Ми повинні отримувати прибуток від того, що інші будуть користуватися нашою інтелектуальною власністю, а ми, у свою чергу, повинні володіти чужою інтелектуальною власністю, якщо це сприятиме розвитку нашої бізнес-моделі.

Джерело: сформовано на основі [6;7]

На сьогодні можна виділити наступні елементи відкритої взаємодії: запит та конкурс (необхідно знайти потрібну інформацію самостійно, а можна створити запит, який дозволяє власникам знань допомагати вирішувати проблеми); інноваційний ліфт відкритих інновацій (демонструє новий рівень підприємців); інкубатор (майданчик для консультаційної підтримки інноваційних компаній (стартапів); інтернет-платформи відкритих інновацій (веб-портали, на яких учасники формують проблему); хакатон

(форум-конкурс різних фахівців (програмістів, дизайнерів, менеджерів, інженерів) під час якого вони спільно або командами вирішують завдання в форматі «мозкового штурму»).

Хакатони є відмінною рисою гнучких інновацій - марафонів творчого вирішення проблем, які поєднують таланти різних галузей для створення прототипів. Саме це відображає застосування принципів відкритих інновацій, безпосередньо взаємодіючи з широким спектром навичок для швидкого реагування. Успішні результати хакатонів часто відкривають шляхи нових продуктів, демонструючи силу колективного розуму.

Компанії виграють від об'єднання передового досвіду та енергії, типового для хакатонів - каналів, які надихають на винахідливість та прискорюють розробку.

У грудні 2022 р. за підтримки Посольства України в Канаді та Міністерства освіти та науки України відбувся Перший хакатон, який було присвячено післявоєнній відбудові «Rebuild Ukraine», який пройшов у грудні 2022 року при підтримці Посольства України в Канаді. Головною метою було залучення команд різних галузей, а саме – архітектури, інформаційних технологій тощо) [10]. Інший хакатон, який відбувся у 2023 році «Shebuilds Ukraine» було присвячено ідеям та рішенням відбудови. Саме такі креативні рішення є головними для відбудови України. Учасниками були здобувачі закладів вищої освіти, які приймають участь у програмах [11].

Відмінною рисою є можливість використання принципів на всіх рівнях: організаційному, регіональному, національному та міжнародному. При цьому формуються ефективні форми взаємодії, відповідно до спіралі інновацій.

Хотілося б виділити формат відкритих інновацій, а саме - форуми. Основна мета форуму відкритих інновацій полягає у розвитку та комерціалізації нових технологій, популяризації світових технологічних брендів та створення нових інструментів міжнародного співробітництва у сфері інновацій. У рамках форуму проводяться пленарні засідання, тематичні

сесії, виставки, освітні заходи, семінари та майстер-класи, інноваційні шоу, ділові зустрічі. У ході реалізації програми форуму відбуваються не лише формальні заходи, а й здійснюється неформальне спілкування учасників, які представляють різні групи зацікавлених сторін інноваційного процесу. У таблиці 2 зазначені групи зацікавлених сторін та основні заходи інноваційного процесу.

Таблиця 2. Основні групи та заходи інноваційного процесу

Групи зацікавлених сторін	Основні заходи
Бізнес	Пошук партнерів з високотехнологічних секторів, отримання знань про зародження ринку та нових моделей розвитку компаній
Інвестори	Обмін досвідом, оновлення знань про ринки технологій, розширення «пайплайну» проєктів та встановлення зв'язків із великим бізнесом
Стартапи	Огляд можливостей екосистеми та передових інструментів для «зльоту» підприємства та збільшення продажів, взаємодія з інвесторами та великим бізнесом
Екосистема інновацій	Обмін досвідом та кейсами, глобалізація стартапів, залучення до міжнародної спільноти
Органи влади	Виявлення нових потреб у галузі інноваційних технологій, розвиток державних програм підтримки інновацій, стимулювання та зміцнення інноваційної діяльності
Наука та освіта	Нові знання про технології, перспективні напрямки досліджень та новітніх трендів, доступ до обговорення запитів бізнесу, власні потреби, огляд можливостей для комерціалізації ідей

Джерело: розроблено автором

Відкриті інновації передбачають використання зовнішніх ресурсів, знань та ідей для покращення внутрішніх інноваційних процесів компанії. Вони дозволяють підприємствам швидше адаптуватися до нових умов, сприяють розширенню та покращенню продуктів та послуг через співпрацю з зовнішніми партнерами. Однак впровадження цієї стратегії може бути складним через виклики, які пов'язані з управлінням інтелектуальною власністю, комунікацією та культурними відмінностями. Можна виділити основні базові засади програми: програма об'єднує людей (спочатку будується широка коаліційна дія, яка передбачає формування проєктних груп з підприємців, представників провідних університетів та дослідних центрів,

інститутів розвитку, експертних та професійних спільнот, а також зацікавлених органів виконавчої влади). Кожен з учасників прагне долучитися до створення майбутнього освіти, впроваджуючи нові ідеї та стратегії; з точки зору розвитку та просування: включає нові глобальні високотехнологічні ринки (саме у цьому напрямку на талановитих підприємців є найбільші шанси успіху); значну роль у програмі відведено компаніям, а саме колективам талановитих одностудійців, здатних ефективно впоратися з глобальними технологічними викликами; з погляду науки та технологій програма спрямована на формування в нашій країні реального науково-технічного доробку за напрямками. Держава бере участь як сервісна організація, допомагаючи високотехнологічному бізнесу прискорити темпи його розвитку у перспективних напрямках, як усередині країни, так і на світових ринках).

Інтенсивні формати стають одним із найпопулярніших способів організації додаткової освіти у інноваційній сфері. Можна відмітити, що сутність інтенсиву як формату реалізації моделі відкритих інновацій та його основні форми виглядають наступним чином: інтенсив, а саме, обмеженість у часі; тривалість не більше місяця; максимальне залучення учасників до освітнього процесу; проєктний підхід, це гнучкість у використанні методик, структури освітнього процесу; інженерні змагання - захід, у ході якого команда учасників має продемонструвати працюючий продукт; хакатони, а саме формат інтенсивної розробки, в рамках якого команда спеціалістів з різних галузей спільно працює над розв'язанням задачі чи кейсу. Проєктні школи, визначають інтенсивний освітній формат. Під час школи учасники проходять основні етапи життєвого циклу проєкту).

Можна визначити, що саме формат «інтенсивів», як формат «відкритих інновацій» дозволяє навчати необхідним навичкам через діяльність, яка пов'язана з процесом вирішення реальних професійних та актуальних для суспільства проблем та завдань. При цьому спочатку формується умова того,

що готових відповідей на завдання не існує, а значить, необхідно самостійно проаналізувати ситуацію, виявити проблему та запропонувати її рішення.

Висновки. На сьогоднішній день акцент в інноваційній політиці має бути зроблений на потенціал наукомісткої трансформації економіки, яка заснована на позиціонуванні регіональної економіки міжнародних та регіональних ланцюжків створення вартості. Для цього існуючі підходи необхідно доповнити новими методичними інструментами, орієнтованими на визначення потенційних етапів для «розумної спеціалізації». Варто зазначити, що єдиного універсального методу не існує. У кожному конкретному випадку потрібен інтегрований підхід, який заснований на кількісних та якісних методах.

Процес взаємодії як основа розробки стратегії інноваційного розвитку є ключовим аспектом відкритих інновацій, який дозволяє робити висновок щодо актуальності їх використання в інноваційному процесі. Ця обставина також підтверджується відповідністю ознак стратегії розумної спеціалізації контексту відкритих інновацій (використання унікальних конкурентних переваг; обґрунтованість обраної спеціалізації; вибір міжгалузевих пріоритетів; широке уявлення про інновації; орієнтація на ринки та технології майбутнього). Тільки формування процесу взаємодії та співпраці між зацікавленими групами учасників дозволить визначити пріоритети інноваційного розвитку території відповідно до принципів «розумної спеціалізації».

Всі дослідні та інноваційні стратегії для «розумної спеціалізації» мають з одного боку, вирішувати складні актуальні проблеми, а з іншого - вибір пріоритетів та розподіл ресурсів має відбуватися на основі участі всіх зацікавлених сторін у процесі розкриття підприємницького потенціалу. Саме підприємницький потенціал має забезпечити регіональний бізнес, який орієнтований на відкритих процесах визначення пріоритетів на основі використання форматів відкритих інновацій.

Література

1. Нетудихата К.Л. Відкриті інновації та державна політика на сучасному етапі розвитку економіки. *Наукові праці: науковий журнал. Серія: Економіка. Миколаїв. Видавництво ЧНУ ім. П. Могили*, 2017. Т. 296 (284). С. 30-36.
2. Носик О. М. Відкриті інноваційні системи: головні характеристики і напрями інтернаціоналізації. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій»*, 2016. № 6. С. 103-113. DOI: 10.15421/191611.
3. Рудь Н. Т. Відкриті інновації - нова парадигма інноваційного розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*, 2013. № 21. С. 81–85. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/2073/1/19.pdf>.
4. Філатов С. А., Коченко О. М. Розвиток інноваційних кластерів в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК». Серія «Економіка»*, 2014. № 38. С. 46–53.
5. Черваньов Д., Названова Л. Пріоритетні напрямки реалізації відкритих інновацій в Україні. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*, 2012. № 136. С. 4–8.
6. Chesbrough H. and Bogers M. Explicating open innovation: clarifying an emerging paradigm for understanding innovation. UK: Oxford University Press, 2014. 368 p.
7. Chesbrough H. Open innovation: a new paradigm for understanding industrial innovation. UK : Oxford University Press, 2006. 387 p.
8. Chesbrough H. Open innovation: the new imperative for creating and profiting from technology. Harvard Business School Press, Boston MA., 2003. 245 p.
9. Gassmann O. and Enkel E. Towards a theory of open innovation: three core process archetypes. *Paper presented at R&D Management Conference*, 2004. Lisbon, Portugal, July 6–9. - PP. 1-18.

10. Наука та інновації: відбувся хакатон, присвячений післявоєнній відбудові України. URL: <https://mon.gov.ua/news/nauka-ta-innovatsii-vidbuvsya-khakaton-prisvyacheniy-pislyavoenniy-vidbudovi-ukraini> (дата звернення 25.05.2025).

11. Жіночий хакатон «SheBuilds Ukraine», присвячений післявоєнній відбудові України. URL: <https://mon.gov.ua/news/rozpochato-reestratsiyu-na-zhinochiy-khakaton-shebuilds-ukraine-prisvyacheniy-pislyavoenniy-vidbudovi-ukraini/> (дата звернення 25.05.2025).

References

1. Netudykhata, K.L. (2017), “Open Innovations and State Policy at the Current Stage of Economic”, *Naukovi pratsi: naukovyj zhurnal. Serii: Ekonomika. Mykolaiv. Vydavnytstvo ChNU im. P. Mohyly*, vol. 284 (296), pp. 30-36.

2. Nosyk, O.M. (2016), “Open innovation systems: main characteristics and directions of internationalization”, *The Bulletin of the Dnipropetrovsk university. Series: Management of innovations*, vol. 6, pp. 103-113. DOI: 10.15421/191611.

3. Rud, N.T. (2013), “Open Innovations - a New Paradigm of Innovative Development”, *Scientific notes of Ostroh Academy National University, «Economics» series: scientific journal*, vol. 21, pp. 81–85, available at: <https://eprints.oa.edu.ua/2073/1/19.pdf> (Accessed May 25 2025).

4. Filatov, S.A. and Kochenko, O.M. (2014), “Development of innovation clusters in Ukraine”, *Vcheni zapysky Universytetu «KROK». Serii «Ekonomika»*, vol. 38, pp. 46–53.

5. Chervanov, D. and Nazvanova, L. (2012), “Priority directions of implementation of open innovations in Ukraine”, *Visnyk Kyyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*, vol. 136, pp. 4–8.

6. Chesbrough, H. and Bogers, M. (2014), *Explicating open innovation: clarifying an emerging paradigm for understanding innovation*, University Press, Oxford, UK.
7. Chesbrough, H. (2006), *Open innovation: a new paradigm for understanding industrial innovation*, University Press, Oxford, UK.
8. Chesbrough, H. (2003), *Open innovation: the new imperative for creating and profiting from technology*, Harvard Business School Press, Boston, MA, USA.
9. Gassmann, O. and Enkel, E. (2004), Towards a theory of open innovation: three core process archetypes, *Paper presented at R&D Management Conference*, Lisbon, Portugal, July 6–9, pp. 1-18.
10. Ministry of Education and Science of Ukraine (2023), “Science and Innovation: Hackathon dedicated to the post-war reconstruction of Ukraine held”, available at: <https://mon.gov.ua/news/nauka-ta-innovatsii-vidbuvsya-khakaton-prisvyacheniy-pislyavoenniy-vidbudovi-ukraini> (Accessed May 25, 2025).
11. Ministry of Education and Science of Ukraine (2023), “Women's hackathon “SheBuilds Ukraine”, dedicated to the post-war reconstruction of Ukraine”, available at: <https://mon.gov.ua/news/rozpochato-reestratsiyu-na-zhinochiy-khakaton-shebuilds-ukraine-prisvyacheniy-pislyavoenniy-vidbudovi-ukraini> (Accessed May 25, 2025).

Стаття надійшла до редакції 29.05.2025 р.